

Tartalom

prof. dr. Henk van den Belt: Megállni a szabadságban	7
prof. dr. Gijsbert van den Brink: Evolúció és keresztyén hit: izgalmas terület.....	27
prof. dr. Johan Goud: Hit és művészet	46
dr. Wolter H. Rose: A király jövője – a királyság Zakariás könyvében	70
prof. dr. Heleen E. Zorgdrager: Az üdvösség teljessége	87

prof. dr. Henk van den Belt: Megállni a szabadságban

Kálvin János szerint a keresztyén szabadság egy olyan felbecsülhetetlen javunk, amelyért halálunkig kell küzdenünk, mivel az nemcsak a házunkra és a tűzhelyünkre vonatkozik, hanem érinti az egyházat és a vallást is. Mindezeket a Gal 5,1-hez írott kommentárjában találjuk, ennek a versnek a kezdete pedig így hangzik: „*Annakokáért a szabadságban, melyre minket Krisztus megszabadított, álljatok meg.*”¹

Ugyanerről a textusról Luther Márton ezt írja: „Az a szabadság, amellyel bennünket Krisztus megszabadított, az nem az emberi rab-szolgaságtól vagy a zsarnokok hatalmának egyik vagy másik fajtájától való megszabadítás, hanem az Isten örök haragjától való megszabadítás. Hol szabadított meg? A lelkiismeretben. Itt lakozik a mi szabadságunk és semmilyen határt nem akar átlépni. Mert Krisztus nem társadalmilag szabadított meg bennünket a külső, a testi emberre nézve, hanem teológiailag, vagyis lelkileg. Ez pedig azt jelenti, hogy szabad és örömteli lehet a mi lelkiismeretünk, így annak tovább már nem szükséges félnie az eljövendő haragtól.”²

¹ 'A szabadság egy olyan felbecsülhetetlen javunk, amelyért életre-halálra kell küzdenünk, mert nemcsak a tűzhelyről van szó, hanem az oltárról is. *Calvini Opera Recognita, Ioannis Calvini Commentarii in Pauli Epistolas ad Galatas* (1992), 115. 'Et certe inaestimabile bonum est, pro quo usque ad mortem pugnare nos decet: neque hic de focus tantum agitur, sed etiam de aris.' Ez a kifejezés, hogy 'nemcsak a tűzhelyre vonatkozik, hanem az oltárra is' valószínűleg Cicerótól származik. Lásd Cicero: *Catilinarian Orations* IV,24. Kálvin francia nyelvű kommentárjában ez a szöveg áll: "car il n'est pas ici seulement question du monde et des commodités de cette vie, mais aussi des choses saintes et qui concernent le service de Dieu." Jean Calvin, *Commentaires sur le Nouveau Testament: Epîtres aux Galates, Ephésiens, Philippiens et Colossiens* (1965), 103.

² 'Ea est, qua Christus nos liberavit, non e servitute aliqua humana aut vi Tyrannorum, sed ira Dei aeterna. Ubi? in conscientia. Hic resistit neque latius progreditur nostra libertas. Nam Christus nos liberos reddidit non Politice, non carnaliter, sed Theologice seu spiritualiter, hoc est, ut conscientia nostra sit libera et laeta, nihil timens venturam iram.' WA 40 II, 3.

A reformációnak a keresztyén szabadság a legfontosabb és egyben összekötő témája. Úgy Wittenbergben mint Zürichben, vagy akár Genfben: a szabadság kérdése már a kezdetek kezdetén döntő szerepet játszott. Luther reformációja az Isten szabad kegyelmének a felfedezésével kezdődött, ami bűnbocsátó cédulákkal nem vásárolható meg. „Ezért tévelyegnek a bűnbocsátó cédulák prédikátorai, akik azt állítják, hogy a pápai elengedés által az ember megmenthető az örök büntetéstől” (21. tétel). Hogyha valaki mégis bűnbocsátó cédulát akarna vásárolni az egyház által kirótt büntetésekre, akkor – így szól Luther: „A keresztyéneket arra kell tanítani, hogy a bűnbocsátó cédulák vásárlása egy önkéntes dolog és nem parancs.” (47. tétel)

Néhány esztendővel később megírja a nagy ívű művét „A keresztyén ember szabadságáról”. E műben a lelki szabadságot hozzáköti az evangélium ígéretéhez. A törvény jó cselekedeteket követel, de ezeket mi nem tudjuk beteljesíteni. Ezért a törvény átka alá esünk. „Így jön segítségünkre az isteni ígéret másik szava, amely ezt mondja: »Be akarod tölteni az összes parancsolatot, szabad akarsz lenni az összes gonosz kívánságtól és bűntől? Ha igen, akkor higgyél Krisztusban, aki-ben én néked minden kegyelmet, igazságosságot, békét és szabadságot megígérek«. Glaubstu, so hastu, glaubstu nit, so hastu nit.”³ (Hogyha hiszel, részese vagy annak, ha pedig nem hiszel, nincs részed benne.)

Zwingli reformációja is a keresztyéni szabadsággal kezdődött. Amikor 1522-ben, nagybőjt idején, Froschauer Kristóf nyomdász egy kemény munkanap végeztével kolbászt vág fel az alkalmazottaknak, zavargás üti fel a fejét a városban. Történetesen Zwingli is jelen volt, és jöllehet ő nem evett a kolbászból, de a hallgatólagos részvétele, úgy-mond, beleegyezést jelentett...

A következő vasárnap Zwingli a keresztyén szabadságról prédikált, arról, hogy azt ehetsz amit akarsz. Zürich egyháza kihozatott Egyiptomból, és nem szabad visszakívánozni a szolgaságba, hanem meg

³ 'Dan ðo kumþt das ander wort, Die gottlich vorheyschung und zusagung, und spricht 'wiltu alle gepott erfüllen, deyner boeßen begirde und sund loß werden, wie die gebott zwyngen und foddern, Sihe da, glaub in Christum, yn wilchem ich dir zusag alle gnad, gerechtickeit, frid und freyhey, glaubstu, so hastu, glaubstu nit, so hastu nit.' WA 7, 24.

kell tanulni azt, hogy miképpen kell a keresztyén szabadságban élni. „Szívesen akarsz böjtölni, tedd azt. Hogyha nem akarsz húst enni, ne egyél. Mindezekben a keresztyén érezze magát szabadnak.”⁴ A kötelező böjtölés nem más, mint egy emberi előírás, amely által az emberek abba a kísértésbe esnek, hogy Isten helyett önmagukban bíznak. Ezért „az összes keresztyének az ő teljes szívükből és hitükből hagyják magukat egyedül Krisztusra és tántoríthatatlanul bízzanak az Ő Igéjében.”⁵ Akkor aztán ahhoz is megvan a szabadságod, hogy mindent egyél, mondotta Zwingli. A prédikációt a következőképpen fejezte be: „Az ilyen foltokat, piszkot és az emberi rendelések szemetét el kell távolítanod és megmosnod magadat a Krisztus szelíd tekintetében. Számunkra Ő ekkor ismét értékesé válik, és pedig akkor, amikor az Ő gyönyörűséges igáját megtapasztaljuk, akárcsak az Ő terhének a könnyű súlyát.”⁶

Végül Genf következik. A reformáció ott valamivel később kezdődik, de a keresztyén szabadság kérdése ott is nagy szerepet játszik. Még összeütközés is támad a városi tanács és Farel Vilmos meg Kálvin János között, mivel a két reformátornak nem engedik meg azt, hogy szabadon szervezzék meg az egyházfegyelmet. Kálvin ugyanis az Institutio első, 1536-os kiadásában megírta, hogy a polgári felsőbb-ség csak a külső igazságszolgáltatásban ítélkezhet, és nincs hatalma a lélek és a belső ember fölött.⁷ A városi tanács nem határozhatja meg,

⁴ Summa, das ichs kurtz mach: Wiltu gern vasten, thuo es; wiltu gern das fleisch nit essen, iß es nüt, laß aber mir daby den Christenmenschen fry.' Zwingli, *Huldreich Zwinglis sämtliche Werke* 1: 106.

⁵ 'Deßhalb sich ein ieder Christ mit gantzem hertzen und glouben allein an inn verlassen und sinen Worten gantzlich ungeschwancket vertrauen sol.' Zwingli, *Werke* 1: 97.

⁶ 'Aber man muß dem lieblichen angesicht Christi söliche masen und ungestalten unnd kat menschlicher beschwerden abhelffen und süben, so wirt er uns widrum lieb, so wir die susses sines jochs und lichte siner burdy recht empfindend. Gott walte siner leere! Amen.' Zwingli, *Werke* 1: 133

⁷ 'Ea est, qua Christus nos liberavit, non e servitute aliqua humana autvi Tyrannorum, sedira Dei aeterna. Ubi? in conscientia. Hic resistit neque latius progreditur nostra libertas. Nam Christus nos liberos reddidit non Politice, non carnaliter, sed Theologice seu spiritualiter, hoc est, ut conscientia nostra sit libera et laeta, nihil timens venturam iram.' WA 40 II, 3.

hogy ki vehet úrvacsorát vagy ki nem – mondták a reformátorok. Kálvinnak és Farelnak ez az álláspontja azonban sokba kerül: száműzik őket. Szerencse, hogy a városi tanács végül felhúzza az ellenszemet ki-egyensúlyozó farvitorlát, és Kálvint visszahívta Genfbe, hogy befejezze a munkáját.

Röviden szólva: a keresztyén szabadság kérdése igenis jelen volt a reformáció bölcsőjénél, amelyre mi, 499 év elteltével hálásan emlékezünk.

Felvilágosodás

Sajnálatos tény, hogy a reformációnak ez a központi témáját a felvilágosodás kora óta a teológusok és filozófusok úgy keretezték be és úgy látták, hogy a reformáció nem más, mint az egyház igájával való szakítás. Így aztán – papiros pápaként – az Ige tekintélye lépett előtérbe, és úgy vélték, hogy a felvilágosodás fogja megtenni a következő lépést annak érdekében, hogy a tekintély elve alapján vita tárgyává tehessek a hitet. Éljen a szabadság, azért, hogy szabadon lehessen gondolkodni! Így lehetett a reformáció által újra felfedezett keresztyén szabadságot átolvasztani, olyasmivé, aminek a neve humanista autonómia.

Luther szerint egy keresztyén nem más, mint „az összes dolgok feletti szabad ember, aki senkinek sincs alávetve.”⁸ Erre aztán a felvilágosodás nekilódul, és a szabadság meghatározására vonatkozó tételt úgy fordítja le, hogy eszerint azt gondolhatod, amit akarsz, hogy valamit olyannak találj, amilyennek akarod, és hogy azt csináljad, és azt hagyd meg történni, amit akarsz. Mindezt könnyedén meg lehetne tenni, hogyha a Luther meghatározásából kihagyjuk a második tételt, azt hogy: „egy keresztyén az összes dolgok szolgálatkész cselédje és mindenkinek alá van vetve”. Luther ezzel azt mondja, hogy nekünk az Isten iránti háládatosságból az a köteletségünk, hogy az Isten és felebarátunk akaratának vessük alá az összes érdekeinket, és hogy a szeretet megkötöttségében egymásnak „Krisztusai” lehessünk.

⁸ 'Eyn Christen mensch ist eyn freyer herr ueber alle ding und niemandt unterthan.
/ Eyn Christen mensch ist eyn dienstpar knecht aller ding und yderman unterthan.
' WA 7: 21.

Az autonóm és felvilágosodott ember nem tudja magát feláldozni, mivel az úgynevezett szabadságból hiányzik az Isten iránti és a felebarát iránti szeretet. Ha a szabadság nem az ígélet szavának a szabadsága, akkor az nem igazi szabadság, hanem a erős „én” szeszélyes kívánságainak a rabszolgasága. Ekkor a szabadság önzésben végződik, mert a minden tekintély alól felszabadult ember magát szabad úrnak és mesternek képzei az összes dolgok fölött, miközben megtagadja azt, hogy Istennek és a felebarátnak a szolgálatára álljon.

Fontos ezért az, hogy a keresztyén szabadságot úgy határozzuk meg, mint az Ige szerinti szabadságot. Ez a reformáció központi üzenete: állj meg az Ige szabadságában, amellyel Krisztus téged szabaddá tett! Az evangélium szava szabaddá teszi a bűnöst a törvény átka alól, és az evangélium szava megtanítja a keresztyént arra, hogy szabadon kövesse Krisztust az önkéntes szeretetben. Az Ige által a keresztyén felszabadul az emberi rendelések alól, azért, hogy bármibe is kerül, szabadon vallja meg az igazságot. A keresztyén az Ige által válik szabaddá, hogy a világban forgolódva, azt élvezze és használja, mert a világ az Istené. A keresztyén ember szabad lelkiismerettel él, és Istenen kívül senkinek sem tartozik felelősséggel.

Az istenfélelem gyakorlata (praxis pietatis), a lényegét illetően a szabadság gyakorlata (praxis libertatis). De a keresztyén ember belső szabadságát megelőzi az alapvető szabadság. Ezért a keresztyén szabadság gyakorlatát egy szélesebb kötelékbe helyezzük. Mindezt öt tétel alapján fejtjük ki.

Isten szuverénitása

1. A keresztyén szabadság az Isten szabadságából fakad

Hogyha nem az Istennel kezdjük, akkor sohasem végezhetjük övéle a dolgainkat. Valójában csak egyedül Isten az, aki szabad. Szabadsága és szuverénitása nélkül mindenfajta szabadság csak illúziónak számít. A mai világi környezetünkben ezért fundamentális jelentőségű az apostoli hitvallás első cikkelye: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtményében”. Akárhogy is forgatja valaki, a materializmus mégsem ismeri a szabadságot, mert determinista.

Hogyha magunkat az eszünkkel azonosítjuk, akkor minden mozdulat a tudatalatti folyamatokból vezethető le az agyunkban, és így, magától értetődő, hogy nem vagyunk szabadok. Hogyha van szabadság – márpedig az létezik – hogyha az embernek van választási szabadsága, akkor az ember több mint test, és akkor mi testből és lélekből állunk.

Az emberi lélek némelyek számára nem más, mint a mindenekeket betöltő világszellem. De a spiritualista new-age gondolkodásában sincs igazi szabadság. Hirdeti, hogy az emberiség egy szuperorganizmusnak a része, amely az egyének együttesében a földre, vagyis *gaia* anyára összpontosul. Az emberek olyanok, mint a hangyabolyban lakó hangyák. A szabadság nem több mint belenyugvás, a sors elfogadása, ismeret (*gnosis*), annak a belátása, hogy a dolgoknak megvan a maguk menete és mindennek így kell lennie. Ez a kép a valóság pantheista látásmódjáról árulkodik.

A materializmus vagy naturalizmus és a pantheizmus különben ugyanannak az éremnek a fordítottja. Mindkettőnél hiányzik a Teremtő és a teremtmény közötti kapcsolat, az Isten és az ember közötti kapcsolat, a látható és a nem látható dolgok közötti kapcsolat és az örökkévaló és az ideig való dolgok közötti kapcsolat.

Az Írás valójában arra tanít bennünket, hogy a valódi szabadság a Teremtő képében és hasonlatosságában létezik. A keresztyén szabadság nem a vaksorsba való tompa beletörődés, hanem olyan szabadság, amely az ismeret és a belátás alapján választani képes a jó és a rossz között. A keresztyén szabadság nem a tagadás és az el nem ismerés szabadsága, hanem a kapcsolat elismerésének a szabadsága. A keresztyén szabadság a szabad szeretet szabadsága, mivel Isten szabad szeretetéből teremtette az embert, hogy az neki szövetségi társa és az Ő szövetségese legyen.

Isten minket az Ő képére nézve teremtett és lényeg szerint ehhez tartozik az a szabadság is, hogy mi neki szolgáljunk, hogy Őt szeressük, vagy hogy Őt ne szolgáljuk és ne szeressük, mert különben nem lehet szó szeretetszolgálatról, hanem csak automatizmusról.

Az emberi szabadság – amelyről minden ember ösztönösen szerez tudomást – Őreá mutat, aki az embert életre hívta, akinek a képére és hasonlatosságára teremtett az ember. A szabadság iránti emberi

vágyakozás egy istenbizonyíték, vagy legalábbis egy arra való utalás, ami igazat ad Augustinusnak, amikor azt mondja, hogy Isten „magára nézve” teremtett bennünket és nyugtalan a mi szívünk mindaddig, amíg nyugalmat nem talál Istenben.⁹

A Teremtő szabadsága nem más, mint az Örök Ige szabadsága. Az Ige által szólította elő a semmiből az Isten az eget és a földet. Fia által az Ő szabad szeretetében teremtett angyalokat és embereket, akik Őt szabadságban szerethették.

A Teremtő Isten munkálkodása különben nem került előtérbe a reformáció tanításában, de ennek lényeges jelentősége van az egyetemes és kétségen kívüli keresztyén hit szempontjából. Istennek, mint szuverén Teremtőnek a fogalmát a korai keresztyénség írta le egy pogány környezetben, és ez a fogalom a modern és elvilágiasodott pogányság környezetében most felbecsülhetetlen értékű.

A szent Evangélium

2. A keresztyén szabadságot nekünk az Evangélium szavai ajánlják

Az ember, aki szabadságban teremtett arra, hogy Istent szeresse és szolgálja, önkéntesen és merészen választotta az ellenzéki szerepet. Nem építő ellenzékiségről van szó, hanem az Isten törvénye elleni romboló ellenzékiségről, amely a bűn és a halál rabszolgaságához vezet. Az ember a Teremtő Istentől való mély függőségben teremtett. Ez a függőség az igazi szabadság egyetlen biztosítéka. Ádámnak a bűn esetében elkövetett végzetes tévedése abból áll – akárcsak őutána minden bűnös utódának –, hogy akár férfiról, akár nőről van szó, egyik sem akarja vállalni a nevezett függőséget, mivelhogy azt gondolja, hogy a függőség korlátozza a szabadságát.

Pedig a függőség nem áll ellentétben a szabadsággal, hanem éppen a szabadságnak és a szabadság kiteljesedésének a feltétele. Minden emberbe beleoltatott, beleteremtett a szabadság, az önállóság és a felelősség iránti törekvés, de éppen a szabadságra való törekvés miatt

⁹ Augustinus, *Confessiones* 1.1.1.

minden rettenetesen elromlott. Az ember azt gondolja, hogy a szabadság egyet jelent az autonómiával, azzal, hogy „mindent én döntök el”. Úgy, ahogyan azt Herman Bavinck mondja: „Ha az ember már ezt a függőséget sem akarja és ennek a körén kívüli állapotba helyezi magát, attól ő nem lesz független, hanem megváltozik a függőségének a természete. Elveszíti az ítélő- és az erkölcsi képességét és a szolgáló készsége eszközivé változik. Az ember, aki bűnössé lesz, nem emelkedik, hanem elesik, nem istenné, hanem állattá változik.”¹⁰

Ekkor, többé, már nincs visszaút. Az ember, aki szabad szeretetben teremtett, az akaratszabadságot eljátszotta. Lehetetlen az, hogy a jót válasszuk a gondolatainkban, érzéseinkben és cselekedeteinkben. A törvénynek az az elvárása, hogy szeressük Istent mindenekfelett, a felebarátunkat pedig úgy, mint önmagunkat, érvényes marad, de a törvény vádol és kárhoztat bennünket, mivel nem tudunk és nem is akarunk engedelmeskedni.

Vagy, ahogyan Luther mondja, az emberi akarat „...olyan, mint egy igavonó vagy lovaglásra alkalmas állat. Amikor Isten ül rajta, azt teszi, amit Isten akar, és oda megy, ahova az Isten akarja. (...) Amikor azonban a Sátán ül rajta, azt teszi, amit a Sátán akar, és oda megy, ahova a Sátán akarja.”¹¹ A bűnöst betű szerint is megszállja az ördög.

A halálnak és a kárhozatnak ebben az állapotában Isten az Ő szabad és szuverén szeretetéből adta az Ő Fiát, hogy Megváltója legyen az elveszett bűnösöknek, hogy Szabadítója legyen a béklyóba vert rabszolgáknak.

A szabad kegyelemnek ez az evangéliuma – az, hogy az Ige testté lett, hogy az Istennek örökké szabad Fia immáron Ádám-gyermekeké lett – ez a keresztyén szabadság fundamentuma. „Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek” (Jn 8,36).

Azért, hogy a bűnös és ellenséges embereket, akik a saját rabszolgaságukat nemcsak szeretik, hanem még áhítozzák is, azért, hogy ezeket

¹⁰ Herman Bavinck, *Wijsbegeerte der openbaring: Stone-lezingen voor het jaar 1908, gehouden te Princeton N. J.* (Kampen: J.H. Kok, 1908), 65.

¹¹ Martin Luther, *Kiezen is dienen = De servo arbitrio: Luther válasza Erasmusnak*, Max Staudt; Krista Mirjam Dijkerman en Markus Matthias (red.), (Kampen : Kok, 2010), 84. Vers össze: WA 18, 635.

megszabadítsa, Isten hirdetteti az Ő Igéjét. A törvény tökéletes szeretetet és engedelmisséget követel. Szent szeretetben leplezi le a bűnös önzését és gyűlöletét, és szent joggal ítéli el a bűnt. Ez az üzenet azért is szükséges, hogy az ember a rabszolgaságot ne úgy tapasztalja meg, mint megkötöttséget, hanem úgy, mint szabadságot. Úgy, ahogyan Pál apostol mondja azt, hogy amikor holtak voltunk a bűnben való áthágások miatt, akkor mi a test akaratát és gondolatait követtük. Szabad érzést kelt ugyan bennünk az, hogy mindent megkapunk, amit csak kíván a mi szívünk, de eközben nem vesszük észre, hogy rajtunk kinek az akarata uralkodik, ami valójában igazodás „a levegő birodalmának fejedelméhez, ahhoz a lélekhez, amely most az engedetlenség fiaiban működik” (Ef 2,2). Tehát, amikor valaki magát szabadnak érzi, akkor támad a nagy gondja.

A törvény hirdetése nem egy önmagában való cél. Ez csak egy eszköz, egy pedagógiai cselekvés, amely minket az evangélium befogadására készít elő. A sorrend pedig, vagyis az hogy törvény és azután evangélium, igen fontos! Éspedig nem azért, mintha a bűnismertet a Krisztusban való hit előfeltétele lenne, hanem azért, mert a bűnösök saját maguktól nem hiszik azt, hogy ők a bűnnek a rabjai. Ezt nekik mondani kell, erre nekik rá kell mutatni.

A reformációban elsősorban nem a bűn megtapasztalásáról van szó, vagy más fogalmazásban: nem arról van szó, hogy először egy elégséges jegyet kell, hogy szerezzünk bűntudatból, ahhoz, hogy higgyünk Krisztusban. Ugyanis nem a megtapasztalásról van itt különösen szó, hanem a vétkezés elismeréséről. Mert nem kell magadat bűnösnek érezned ahhoz, hogy megtudjad, hogy az is vagy. Az ígéret hirdetését az Isten szentségéről szóló éles prédikálás készíti elő. A sorrend pedig nem lélektani, hanem nevelői célú.

Hogyha az a „másik szó” hirdettetik, vagyis ahogyan Luther nevezte az ígéret szavát, akkor azt úgy lehet és kell hirdetni, mint felmentő ítéletet. A feloldozás az igehirdetésben történik. Az Ige szolgálja ezt mondja néked a Krisztus nevében: „Bűneid megbocsáttattak a Jézus Krisztusban való hit által”.

A prédikáció, mint igehirdetés, a megszabadító Igéből tekintélyt és teljhatalmat kap, éspedig a Szentlélek teljhatalmát.

A prédikáció semmiféleképpen nem jelentheti az akaratra való kényszerítő felszólítást: „Higgy, vagy lövök”! A prédikáció másfelől nem lehet a lelki élet leírása sem. A prédikáció a kegyelemről szól. A prédikációban a Lélek a szívre pecsételi az Igét, és így a prédikációnak egy szakramentális jellege támad. Amikor az üdvösségről, az Üdvözítőről prédikálnak, akkor történik valami! A hívő bűnös hallja a feloldozást: A bűneid megbocsáttattak és térj haza megigazítottan! Ezért kell az evangélium ígérését, és ebben az ígértetben Krisztust úgy prédikálni, hogy a lélek megpecsételhesse az ígértet a szívben. Az elpecsételés által a Lélek a bűnöst hit által Krisztusba helyezi el, és részesíti őt az Isten gyermekeinek szabadságában és dicsőségében (vö. Róm 8,21).

A megújult akarat

3. A keresztyén szabadság a megújult akarat szabadsága, amely egyedül csak Istenben bízik és Őt szeretetben szolgálja.

Az Ige működik. Istennek ugyanarról a teremő Igéjéről van szó, amelynek hatására, amikor Isten szólott, fény tűnt fel a sötétségben, és amely így jelenik meg a 2Kor 4,6-ban: „Isten ugyanis, aki ezt mondta: „Sötétségből világosság ragyogjon fel”, ő gyújtott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán” A teremő és a megszabadító Ige az embert valóságosan is szabaddá teszi a megkötöttségből.

A bűn általi megkötöttség azonban nem jelenti azt, hogy a bűn minket a választás minden szabadságától megfosztott. Manapság annyira minden között kell választani, hogy az emberek idegbajosakká válnak a választási stressz miatt. A bűn hatalma alá került emberek többé nem tudják a jót választani. Próbáld csak meg, nem fog sikerülni! Pedig ma is önszántunkból jöttünk ide. Amellett döntöttünk, hogy ma ezt cselekedjünk, jöllehet valami mást is tehettünk volna.

Az a tény, hogy Isten mindenkire gondot visel, és azok fölött uralodik, hogy számon tartja a verebket a háztetőn és a hajunk szálaait is, ez semmit sem von le a szabadságból. Hogyha Isten levonná rólunk a kezét, akkor nem lenne mit választanunk, mert akkor megszűnnénk

létezni és agyon nyomna minket a gonoszság súlya. Isten azonban az Ő előrelátásában éppen a szabadságot adja nekünk a cselekvéshez. Antonius Walaeus, leideni egyetemi tanár szerint Isten előrelátása az emberi szabadságot nemhogy nem zárja ki, hanem éppen beleveszi: „Az ember azt teszi szabadon, amit tesz, mivel Isten elhatározta, hogy Ő éppen azt, és nem valami mást fog csinálni szabadon.”¹²

Az emberi értelem és az emberi akarat tehát a bűneset után is érintetlenül marad. Ez egy nagyon fontos pont a református antropológiában. Az ember teljes romlottsága nem jelenti azt, hogy az értelem és az akarat, mint olyanok, megromlottak volna, de igenis azt, hogy az értelem elhomályosult és az akaratot foglyul ejtette a bűn. A hívők az Istentől nem nyernek sem új értelmet, sem új akaratot, de az értelmük és az akaratuk megszabadítatik a bűn és a halál rabszolgaságából.

Mindezt a Szentlélek műveli a teremő Ige által, hogyha a bűnös hisz a Krisztusban. Vagy ahogyan megfogalmazzák a Dordrechti Kánonok: „A Szentlélek megnyitja a bezárult szívet, meglágyítja a megkeményedett szívet, és körülmetéli a körülmetéletlen szívet. Új minősítésekkel ruházza fel az akaratot, vagyis élővé teszi a halott akaratot. Jóvá teszi a téves akaratot, az ellenkezőt pedig engedelkenné teszi. Megerősíti és olyan irányba mozdítja az akaratot, hogy az, mint egy jó gyümölcsöt termő fa, jó cselekedeteknek a gyümölcsét termi. És ez az újjászületés, a megújulás, az új teremés, a halottak közül való feltámasztás, a megelevenítés, amelyről olyan gyönyörűségeken beszél az Írás.” A Szentléleknek ez a természetfölötti, édes és csodálatos munkálkodása a „maga erejében nem kisebb és nem csekélyebb, mint a teremés vagy a halottak feltámasztása” (Dordrechti Kánonok, III/IV, 11-12). A Lélek által megújított akaratot nemcsak Isten indítja meg, hanem maga is megindul és munkálkodik. Más szavakkal, szólva: amint a Lélek az „akarást és a működést” a törvény és az evangélium

¹² 'Atque ideo homo libere agit quod agit, quia Deus decrevit, ut actiones has potius, quam illas, libere ageret.' Walaeus, *Opera Omnia* II, 277. Hasonlítsd össze az angol fordítással: J. Monfasani, 'Antonius de Waele', in: J. Kraye (ed.), *Cambridge Translations of Renaissance Philosophical Texts*, I, Moral Philosophy, Cambridge 1997, 120-129, 127.

hirdetésével munkálja, attól fogva a bűnös semmit sem kíván jobban, mint megállni abban a szabadságban, amelyben őt Krisztus szabaddá tette. Ez egy eleséssel és felállásokkal tűzdelt hosszú folyamat, de amikor elkezdődik a Lélek és a test közötti küzdelem, akkor a bűnös már nem áll a bűn uralma alatt, hanem szabad.

Szabad lelkiismeret

4. A keresztyén szabadság egyben a lelkiismeret szabadságát is jelenti, amely megtestesíti a Krisztusról szóló bátor bizonyágtételt.

Mit jelent a mai gyakorlatban a keresztyén szabadság, éspedig úgy, mint az Ige szabadsága? Társadalmunkban a tolerancia és a véleménynyilvánítás szabadsága a közjó nagy nyerevénye. Ezzel nem is lenne semmi baj, de a tolerancia könnyen félreérthető. A valódi tolerancia azt jelenti, hogy elhordozod azt, amivel nem értesz egyet, mert a tolerancia nem a relativizmus, vagy a közömbösség formája.

A véleménynyilvánítás szabadsága nem jelenti azt, hogy mindenfélet mondhat, ami benned feltámad – meg kell gondolnod, hogy mit mondasz, ahelyett, hogy azt mondanád, amit gondolsz – hanem arról a szabadságról van szó, hogy sértés és bántás nélkül valljad meg a legbensőbb indítékaidat a legmagasabb értékeidről és normáidról. Ennek a szabadságnak tényleg határai vannak.

A tolerancia hangsúlyozásával – helytelenül relativizmusnak értelmezve – egyre nehezebb a bibliai igazság hatékony felmutatása és közlése. Az is megfigyelhető, hogy a keresztyének valamennyire félénkek, de nem is annyira az intoleranciától való félelmükben, ami az abszolútizált tolerancia származéka, hanem azért, mert maguk is osztották a tolerancia modern felfogását. Kényelmesebb volt az az álláspont, hogy nem kell mindent biztosan tudni és sarkalatosan megfogalmazni.

Fontos annak a tudatosítása, hogy mi csak részben ismerünk és csak részben prófétálunk. Ez azonban nem ment fel az alól, hogy a Jézus Krisztus iránti, vagyis az Igazság iránti szeretet ne jelentené azt is, hogy állhatatosan hisszük a keresztyén hithez elválaszthatatlanul kapcsolódó igazságokat, és hogy nem szégyeljük az azokért való kiállást.

Az is a keresztyén szabadsághoz tartozik, ez is egy szabadságunk, hogy jó lelkiismerettel tanúskodjunk és szelídlelkűen tegyünk bizonyosságot a bennünk lévő reménységről. (vö. 1Pt 3,15).

Mi a titka a jó lelkiismeretnek? Itt elsősorban egy tiszta lelkiismeretről van szó. A Zsidókhöz írott levél azt tanítja, hogy a Krisztus vére megszabadítja a lelkiismeretünket a holt cselekedetektől, azért, hogy az élő Istennek szolgálhassunk. (vö. Zsid 9,14).

Ahhoz, hogy egy keresztyénnek szabad és jó lelkiismerete legyen, másodszor arra van szüksége, hogy azonnal vallja meg az összes bűnét és hogy azok ellen szüntelenül hadakozzon. Hogyha mi, gyengéség miatt bűnbe esünk és abban akarunk heverni, akkor rossz lesz a lelkiismeretünk, és ezáltal egy olyan rést nyitunk, ahol az ördög elrabolja a szabadságunkat. Péter az ördögöt olyan ellenfélnek tartja, aki ordító oroszlánként jár körbe, azt keresve, hogy kit hogyan nyeljen el (vö. 1Pt 5,8). Az ellenfél itt szószerint vádolót jelent. A rossz lelkiismeret olyan, mint a testvéreket hamisan vádólónak a malmára önteni a gabonát. (vö. Jel 12,10). Mindaddig hamis vádról van szó, amíg nyilvánvalóvá válik, hogy a keresztyének számára a megtisztulást és a bocsánatot a Krisztus vére jelenti. Hatásos vádként működik azonban az, hogyha a bűnöket nem valljuk be és nem küzdjük le.

Harmadszor abban nyilvánul meg a keresztyén ember lelkiismereti szabadsága, hogy ő szabadon uralhatja a teremtett világot. Kálvin János már az *Institutio* első kiadásában is hangsúlyozta a keresztyén ember szabadságát. Azt állítja, hogy az evangélium igazsága és a Lélek belső békéje csak úgy ismerhető meg, hogyha helyesen értelmezik a keresztyén szabadságot.

Ebben a vonatkozásban Kálvin nemcsak a megigazulást említi, amely által „a hívek szíve ... felszabadul a törvény alól, és afölé emelkedik”¹³, hanem a megszentelődést is, amelynek állapotában a hívek „a törvény igájától megszabadulva, saját elhatározásból az Isten akaratának engedelmeskednek.”¹⁴ Említi továbbá a közepesen fontos

¹³ Calvijn, *Institutie* 1.19.2. Johannes Calvijn, *Institutie, of Onderwijzing in de christelijke godsdienst*, C. A. de Niet (ford.), W van 't Spijker (red.), (Houten: Den Hertog, 2009), 2: 42.

¹⁴ Calvijn, *Institutie* 1.19.4. Calvijn, *Institutie*, De Niet (vert.), 2: 44.

dolgokhoz való viszonyulás szabadságát. A kevésbé fontos dolgok, vagyis az *adiafora* fogalma alatt ő azokat a dolgokat említi, amelyek egy keresztyénnek az életvitelével kapcsolatosak.

Úgy tűnik, hogy apróságokról van szó, de itt valójában sok megkötöttség leselkedik. „Mert ha egyszer a lelkiismeret beleesik az ilyen hurokba, hosszú és bonyolult labirintusba került bele, amelyből aztán nem egykönnyen nyílik kivezető út. Ha valaki elkezd kételkedni afelől, hogy szabad-e neki lenből való lepedőt, inget, zsebkendőt, abroszt használnia, akkor nemsokára már a kender felől sem lesz biztos, és végre még a kócz felől is kétségek fognak támadni benne. Mert töprengeni fog magában: vajon nem étkezhetnék-e abrosz nélkül is, és nem lehetnék-e el zsebkendő nélkül is? Ha valaki a már kissé is finomabb ételt is helytelen dolognak tartja, végül még a mindennapi kenyeret és a közönséges eledeleket sem fogja nyugodtan megenni Isten színe előtt, mert arra fog gondolni, hogy még silányabb táplálékkal is fenn tudná tartani a testét. Ha valaki aggodalmaskodik a zamatosabb (édeesebb) borral kapcsolatban, később már az ecetet sem fogja jó lelkiismerettel meginni, sőt végül még a jobbízú és tisztább vízhez sem mer hozzányúl. Szóval odajut végre, hogy – amint mondják –, még az útjában lévő szalmaszálon sem mer átlépni.”¹⁵

Aprólékosan oda kell itt mindenre figyelni, mivel az úgynevezett „erős keresztyének”, vagy inkább azok a keresztyének, akik magukat erősnek tartják, a gyengék rovására bizony visszaélnék a szabadságukkal. Olyankor elfelejtik a szeretetet, az Üdvözítő legnagyobb parancsolatát. Pál apostol erre kivételes módon hívja fel a figyelmet. Miután a korinthusbeli gyülekezet tagjait arra buzdította, hogy tartózkodjanak a bálványimádástól, arra is felhívja őket, hogy nyugodt lelkiismerettel egyenek mindabból, amit a mészárszékekben árulnak, anélkül, hogy afelől kérdezősködnének, hogy áldozati húsról van-e szó vagy sem... „mert „az Úré a föld és annak teljessége” (1Kor 10,26). Tulajdonképpen a bálvány egy semmi. És a bálványáldozat sem ér semmit, de mivel

¹⁵ Calvin, *Institutie* 1.19.7. Calvin, *Institutie*, De Niet (ford.), 2: 46-47. (Mi az 1536-os *Institutio* magyar fordítását használtuk. Ford. Victor János, Budapest, 1995, p. 257.)

a pogányok a démonoknak áldoznak és nem Istennek, ezért a keresztyének tudatosan nem közösködhetnek a démonok asztalával. Pál ezt írja: „Minden szabad, de nem minden használ. Minden szabad, de nem minden épít” (1Kor 10,23). Hogyha valaki a hitetlenek közül asztalához invitál egy keresztyént, akkor az mindenből ehet, amit elébe tálnak, de ha valaki azt mondja, hogy valamely éték bálványáldozati eredetű, akkor megváltozik a helyzet, akkor: „ne egyétek meg: amiatt, aki erre figyelmeztetett, és a lelkiismeret miatt” (1Kor 10,28).

A lelkiismereti szabadság a keresztyén számára tehát azt jelenti, hogy bátran használja és élvezze mindazt, ami az Úrtól való, már amennyiben ő ezt a vele való közösségben élvezi és használja.¹⁶ Mivel az egész föld az Úré, ezért azt szabadon lehet használni, de mindent az Ő dicsőségére kell használni!

Pál gyakran utal a Zsolt 24 kezdetére: „Az ÚRé a föld, és ami betölti” (kifejezőbb a Károli fordítás: „Az Úré a föld s annak teljessége”. szerk. megj.). Ez a zsoltár a továbbiakban megénekli az Úr hegyére zarándokolókat. Azokat, akiknek tiszta a keze és tiszta a szíve, mivel azon az úton indultak el, amely a kapukhoz vezet és ahol a kapukon a dicsőség királya megy be. Vagy ahogyan Pál vonja le a következtetést: „Azért akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek, mindent az Isten dicsőségére műveljete” (1Kor 10,31). Azoknak pedig, akik tiltják a házasságot és az eledelektől való tartózkodást, Pál ezt ajánlja: „Mert Istennek minden teremtett állata jó, és semmi sem megvetendő, ha háláadással élnek azzal” (1Tim 4,4).

Politikai értelemben a lelkiismereti szabadság egészen más, mint egy jó lelkiismeretnek a keresztyén szabadsága. A hitet nem lehet kényszeríteni, és mindenki szabad abban, hogy azt gondolja vagy higgye, amit akar, még akkor is, hogyha tévelygésről, vagy hazugságról van szó. Ez a fajta lelkiismereti szabadság valóságos fő jónak számít. A protestantizmus nem ismeri az inkvizíciót, vagy a gondolatvizsgáló rendőrséget. Hogyan is állhatná meg a helyét ez a kétféle alakulat? Hiszen nyilvánvaló, hogy a keresztyén szabadság a teremtő Isten szabadságában gyökerezik. Megemlítjük, hogy a lelkiismereti

¹⁶ Augustinus, *De doctrina christiana* 1.

szabadság fogalmköréhez tartozik az istentisztelet, az életszemlélet és a véleménynyilvánítás szabadsága.

Bizony téves azon holland orthodox keresztyéneknek a felfogása, akik a „szigorú református hagyományra” (gereformeerde traditie) hivatkozva azt a látszatot keltik, hogy ők ezeket a szabadságokat legszívesebben rövidebbre fognák. Ez nemcsak a concessionak, hanem a confessionak is ügye.

A *Holland Hitvallás (Confessio Belgica)* 36-ik cikkelyét nem szabad a történelmi környezetéből kiemelten értelmezni! Annak ellenére, hogy élesen fogalmaz a felsőbbség azon hivatásáról, hogy eltávolítsa és kiírta a bálvnyimádást, ez a hitvallás elsősorban a vallásszabadságért kiáltó szó! Nyomatékos felszólítás arra nézve, hogy II. Fülöp a birodalmában élő evangéliumi keresztyéneknek adja meg azt a szabadságot, hogy Krisztusról úgy tudjanak bizonytságot tenni, mint ahogy Krisztus magát az Ő Igéjében kijelentette.

Ez a hitvallás, a keresztyén Európa contextusában, arra szólítja fel a keresztyén felsőbbiséget, hogy valljon színt, és a hazugság ellenében válassza az igazságot. Guido de Brès átfogóan törődik a tévelygő felsőbbiséggel. A *Holland Hitvallás* 36. cikkelye nem választható el a 37-től, amely az utolsó ítéletről szól. Az utolsó ítéletkor „nyilvánvalóvá válik, hogy az az ügy, amelyet most a bírák és a felsőbbiségek úgy ítélnek meg, mint az eretnekeknek és az istenteleneknek az ügyét, ez az ügy valójában az Isten Fiának az ügye”. A felsőbbiség így nem lehet semleges az igazság kérdésének a tárgyában, és arra hivatott, hogy az igazság hirdetését a hazugság leküzdésével segítse elő.

A vallásszabadság értelmezését illetően végeredményben feszültséggel találkozunk a reformátori és a modern értelmezés között. A legnagyobb különbség abban rejlik, hogy az egyik a felsőbbiséget úgy tekinti, mint az Isten szolgálóleányát, míg egy másik látásmód szerint a felsőbbiségnek szigorúan semleges magatartást kell tanúsítania. A feszültséghez ugyan ne nyúljunk, de ugyanakkor ne hagyjuk meggyőzni magunkat olyasmiről, mintha mi a vallásszabadság ellenzői lennénk.

Valójában senki sem híve a korlátlan vallásszabadságnak, és itt elég pl. a sátáni egyházra és a leánygyermekes rettenetes körülméletlésére gondolni. Az igazi ok valójában nem is a vallás szabadsága,

hanem a feltételezett egyenlősége mindannak, ami vallásnak tünteti fel magát. Kimondhatjuk azt, hogy nem minden vallás egyenlő. Aki egyenlőségesdít állít, az olyan, mint a struccmadár. A felsőbbiségnek visszafogottan kell fellépnie ott, ahol a magánéletről van szó, de szabályozóan kell fellépnie a nyilvános területeken. A felsőbbiségnek nem kell úgy viselkednie, mintha az összes vallás egy és ugyanazon elbírálás alá esne!

Az elvilágiasodott többség azt akarja, hogy egy szekuláris felsőbbiség a vallás szabadságának a határait a világi normák mentén írja körül, és így veszélyek leselkednek az orthodox hívek felfogásának az irányába. A finoman rejtőzködő szekuláris elképzelés terve ebben a pillanatban a legnagyobb veszélynek a forrása. Ugyanakkor az orthodox keresztyének a vallásszabadság határait az Ige mértékvonalai szerint határoznák meg.

Ugyanezt lehetne elmondani a véleménynyilvánítás szabadságáról is. Mert ez sem határtalan. A polgári törvénykönyvben büntetőjogi cikkelyeket találunk a gyűlöletkeltés, a csúfolódás, a rágalmazás és a sértegetés ellen. Itt is az a kérdés, hogy a téged leginkább megindító bizonyágtétel szabadságának miben gyökerezik a korlátozása? Az autonóm ember alkotta jogban, vagy a Teremtő által az embereknek felkínált szabadságban?

A keresztyén szabadság távlatokat nyit arra nézve, hogy az üldözés és elnyomás idején meg lehessen vallani a hitet. Éppen azért, mert a keresztyén szabadság egyben vallásszabadság is, a keresztyén embernek félelem nélkül kell megvallania az ég alatt egyedül adatott Nevet, és síkra kell szállnia az Isten Igéjének az igazságaért. Aki valóságosan szabaddá tétetett az ítélet alól, az már maga mögött tudhatja a halált és semmitől sem kell félnie, még azoktól sem, akik a testet megölik (vö. Lk 14,2). Egy keresztyén ember jobban fél a büntőtől, mint a haláltól, mivel inkább az Istent féli, mint az embereket. Mindenesetre így kellene, hogy legyen, és így is van Isten kegyelméből a sok ezer testvérünk esetében, akiket most üldöznek.

A bennünk lévő reménység számonkérése természetesen szelídséggel történik, de a bizonyágtétel bátorságának a titka – akkor is, ha az igazságosságért szenvednünk kell – mégis a jó lelkiismeretben rejlik

(lásd 1Pt 3,14-16). Amikor szenvednünk kell, jóllehet jót cselekedünk, vagy éppen az igazságról teszünk bizonyosságot, akkor emlékezzünk arra, hogy: „*Krisztus is szenvedett egyszer a bűnökért, mint igaz a nem igazakért, hogy minket Istenhez vezéreljen*” (1Pt 3,18a). Ugyan ki az, aki szégyellné magát a Krisztus evangéliumáért, hogyha arra gondol, hogy mibe került ez az evangélium Krisztusnak? És ki lenne az, aki emberi félelemből hallgatna, hogyha meggondolja, hogy szenvedése által Krisztus micsoda dicsőségre jutott? Ezért mondhatjuk el, hogy gyakran éppen a szenvedő egyház a hitvalló egyház, mert a belső lelki szabadság független a külső körülményektől. A Krisztusban való hit a keresztyén embert sokszor a körülmények fölé emeli és kilátást ad annak a dicsőségnek a meglátására, amely számunkra nyilvánvalóvá válik, és amely nem is hasonlítható a jelenlegi szenvedésünkhöz (vö. Rom 8,18). Mindezek a keresztyén szabadságról szóló utolsó tételhez vezetnek minket.

Előíz

5. A keresztyén szabadság a mennyi dicsőség előcsarnoka

A puritánok a rossz lelkiismeretet a pokol tornácának nevezték. Az örök büntetés ugyanis nem más, mint a bűnös önmarcangolása, bánata, sajnálkozása, a „ha tudtam volna” állapota. A bűnös belátja, hogy kivel szemben ellenkezett szüntelen, és hogy a belső gonosz indulatának a súlyát ő maga kell, hogy cipelje. Ilyen rossz lelkiismerete volt Félix római helytartónak. „*De amikor az igazságról és önmegtartóztatásról meg a jövőendő ítéletről kezdett beszélni, Félix megrémült, és így szólt: Most menj el, de ha alkalmat találok, majd ismét hívatlak*” (ApCsel 24,25). Pál éppen Félix ellenében tett bizonyosságot arról, hogy ő már gyakorolta azt, hogy Isten és emberek előtt jó legyen a lelkiismerete (lásd: ApCsel 24,16kk). Valójában Félix volt a fogoly és Pál pedig szabad.

Hogyha a rossz lelkiismeret a pokol előszobája, akkor egy jó, és a Krisztus vére által megtisztított lelkiismeret a menny előcsarnoka. Aki Krisztusban hisz, nemcsak a jövőben nyeri el az örök életet, hanem: „*Aki hisz a Fiúban, annak örök élete van*” (Jn 3,36). Vagy aho-

gyan Guido de Brès mondja a Holland Hitvallásban: „a mi boldogságunk a bűneink bocsánatában található, amelyet Jézusért kapunk... Mi egyedül csak a megfeszített Krisztus engedelmességére támaszkodunk, és abban nyugszunk meg, amely akkor lesz a miénk, hogyha benne hiszünk. Ő nekünk elégséges arra, hogy befedezze az összes igazságtalanságainkat, és hogy olyan lelkiismerettel járuljunk bátran az Istenhez, amely megszabadított a félelemtől, a rettenettől és a borzalomtól, anélkül hogy azt cselekednénk, mint a mi első atyánk, Ádám, aki remegve akarta magát befedezni a fügefá leveleivel (Holland hitvallás 23. cikkely).

Ennek okáért meríték vigasztalást a Heidelbergi káténak az örök életről szóló vallástételéből, ahol ez áll: „Az a vigasztalásom, hogy mivel már e mostani életemben is érzem a szívemben az örök élet kezdetét, ez élet után olyan tökéletes boldogságom lesz, amilyent soha szem nem látott, fül nem hallott, sem emberi szív meg nem gondolt, amelyben Istent mindörökké magasztalom.” (Heidelbergi káté 58. kérdés-felelet)

Amikor Guido de Brès már a halálos zárkában ült, egy levelet írt a feleségének: „Amikor házasságot kötöttünk, te már tudtad, hogy egy halandó férjed lesz, aki még egy hajszálnyira sem volt biztos az életében. És mégis tetszett a mi jó Istenünknek, hogy hét évig őrizze meg a mi házasságunkat. ... És íme, most elérkezett az a pillanat, amikor Isten nekem a kezét nyújtja, hogy begyűjtsön engem az Ő üdvösségének a birodalmába. ... Örvendek, igen, boldog az én szívem. Az én szomorúságom közepette semmim sem hiányzik. Betöltöttem az én Istenem gazdagságának a bőségével. Sohasem gondolhattam volna, hogy Isten ilyen türelmes lesz egy olyan nyomorult teremteshez, mint amilyen én vagyok. Én érzem az én Uramnak, Jézus Krisztusnak a hűségét. Most azt gyakorolom, amit másoknak oly gyakran prédikáltam. És becsületesen be kell vallanom, hogy én akkor úgy beszéltem, mint egy vak a színekről. Mióta fogoly vagyok, többet haladtam és többet tanultam, mint az én életemnek az egész ideje alatt. Így én most egy jó iskolában vagyok. Megajándékoztattam a Szent Lélekkel! A mi Urunk egyfelől érezteti velem az én gyengeségemet és kicsiségemet, azt, hogy én csak egy nyomorult ember vagyok, azért hogy én megalázkodjam, és hogy

a győzelem dicsősége az Ővé lehessen. Másrészt Ő az, aki engem hihetetlen módon vigasztal és erősít, és én nyugodtabb vagyok és még inkább elégedett, mint az Evangélium ellenségei. Én nyugodtabban alszom, mint ők! És jóllehet a legelviselhetlenebb tömlőc-odúban leledzem, olyanban, amit még elgondolni is nehéz... és bár alig kapok levegőt és fény sincs... és bár nehéz vasba van verve a kezem és a lábam... és ez által a legnagyobb fájdalmat hordozom... Isten mégsem szűnik meg az Ő ígéréteinek a betartásáról, arról, hogy megvigasztalja a szívemet, és hogy megelégyüljek Őbenne.”¹⁷

Amikor a vértanút 1567. május 31-én hajnali három órakor a vesztőhelyre viszik, így vesz búcsút a rabtársaitól: „Vigyázzatok arra, hogy nehogy valamit a lelkiismeretetek ellen cselekedjete, mert azt látom, hogy csillapodik az Evangélium ellenségeinek az ellenünk való dühe. Emögött az áll, hogy ingataggá váljatok, pontosabban, hogy eltérjete, és hogy a lelkiismeretetek elleni dolgokat cselekedjete. Legyetek résen, hogy a ti szegény lelkiismeretetekben ne tápláljátok azt a hóhért, amely állandó pokollá teszi a lelkiismeretet. ... Nékem úgy tűnik, (mindezt örömteli és lelkes tekintettel mondta) hogy a lelkemnek szárnya támadt, azért hogy az ég felé repüljön, mert nekem mára meghívásom van az én Uramnak, az Isten Fiának a mennyegzőjére.”¹⁸

A tanulmány eredeti címe: *Staan in de vrijheid*

Fordította: Dr. Hermán M. János

¹⁷ Guido de Brès neemt afscheid van zijn vrouw Catherine' in *De Waarheidsvriend*, 1 september 2011, 3. Ezt a cikket hasonlítsd össze Émile Braekman és Erik de Boer könyvének megfelelő részével: *Guido de Bres. Zijn leven, zijn belijden* (Utrecht: Kok, 2011), 114-115.

¹⁸ Braekman en De Boer, *Guido de Bres*, 325.

prof. dr. Gijsbert van den Brink:

Evolúció és keresztyén hit: izgalmas terület¹

1. Három réteg az evolúció-elméletben

Az evolúció-tan másfél évszázada heves vitákat vált ki keresztyén körökben. Részben köszönhető ez az evolúciós elméletet propagáló, nagyon harsány képviselőknek. Ők úgy vélik, hogy ennek elfogadása kikényszeríti az ateizmust, tehát nem párosulhat egyetlen vallásos hittel sem. Amennyiben ez így van, akkor a hívők számára nem nehéz a választás, hiszen az ő hitük, számukra érthető módon, sokkal többet ér, mint egy tudományos elmélet. A tudományos elméletek nem lehetnek tévesek, ami egy újraértelmezést kíván? Vajon a tudományos közösségekkel nem történt meg, hogy valamelyik elméletük később mégsem igazolódott?

Ez utóbbi bizony igaz. Mégis vannak keresztyén csoportok, amelyek az evolúció-elméletet *grosso modo* igaznak tartják. Aki a megalapozott tudományos ismeretet kétségbe vonja, annak nagyon alapos indokokat kell ehhez találni. Mindaddig, amíg ezek az indokok nincsenek meg, senki nem cáfolhatja azt a tudományos (ebben az esetben egy történelmi) tényt, hogy 1600-ban megtörtént a *nieuwpoorti* ütközet.² A dolgokba és történésekbe való betekintésünk behatárolt és esendő, vagyunk, akiknek a korrekciókra nyitottnak kell lenni. Ez persze nem törli el azt, hogy mi biztosra vesszük az említett *nieuwpoorti* ütközet megtörténtét. Hiszen minden arra utal, hogy ez akkor és nem 1599-ben vagy 1601-ben történt. Ezt a történelmi tényt tudatosan használok, amelyik olyan biztos, hogy kevés ellenvetést hallanánk ennek hi-telességét illetően. Gyakran elhangzik, hogy az evolúció-elmélet nem

¹ Prof. Dr. G. van den Brink, Vrije Universiteit Amsterdam-ban a Teológia És Tudomány tanszék professzora.

² Mintha valaki cáfolná, hogy nem volt mohácsi csata a magyar történelemben (*a ford. megjegyzése*).